

А. Ю. Полчанов,
к. е. н., доц., доцент кафедри фінансів і кредиту,
Житомирський державний технологічний університет

ПОСТКОНФЛІКТНЕ ВІДНОВЛЕННЯ ЯК СИСТЕМА

A. Polchanov,
PhD (Economics), Assistant Professor of Department of Finance and Crediting
Zhytomyr State Technological University

POSTCONFLICT RECOVERY AS A SYSTEM

Статтю присвячено використанню системного підходу у дослідженні змісту категорії "постконфліктне відновлення".

Автором розмежовано шість основних груп суб'єктів постконфліктного відновлення, що включають: міжнародні організації, урядові агенції провідних країн, органи державної влади та місцевого самоврядування, інститути громадського суспільства, великі бізнес-структури, а також представників малого та середнього підприємництва. За результатами вивчення теоретичних та практичних аспектів подолання наслідків бойових дій виділено такі ключові об'єкти: безпеку і оборону; політичну і правову систему; економіку; соціальну сферу.

У роботі розглянуто основні принципи постконфліктного відновлення, що висвітлені у вітчизняних та іноземних публікаціях з цієї проблематики. Не залишилися поза увагою дослідження етапи післявоєнної відбудови, ключові заходи уряду та міжнародних організацій.

This article is devoted to using the system approach for investigating the essence of post-conflict recovery.

Author has demarcated six main groups of post-conflict recovery actors: international organization, government's agencies of leading countries, central and municipal governments, civil society institutions, large business structures, small and medium-sized enterprises. As a result of investigation the theoretical and practical aspects of overcoming of war conflict consequences have been selected such key objects: security and defense; political and law system; economy; social sphere.

The stages of post-war reconstruction, key actions of government and international organizations have not been left without attention.

Ключові слова: військові конфлікти, постконфліктне відновлення, розбудова миру, система, системний підхід.

Key words: military conflicts, post-conflict, peace building, system, systematic approach.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Вивчення сучасного стану досліджень з питань постконфліктного відновлення дало підстави стверджувати про зростання інтересу до цієї тематики як з боку науковців, так і практиків-експертів, що тісно співпрацюють з таким міжнародними організаціями, як ООН, Група Світового банку, регіональними інститутами. Тісний взаємозв'язок між військовими, політичними, економічними та соціальними конфліктами зумовлює важливість розгляду постконфліктного відновлення як системи.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Обрана проблематика знайшла відображення в публікаціях багатьох закордонних дослідників, присвячених пошуку оптимальних підходів до подолання економічних наслідків бойових дій та розбудові миру, зокрема П. Кольєра (Paul Collier) [29], В. Белло (Bello Walden) [26], К. Конінга (Cedric de Coning) [30], Т. Муріті (Tim Murithi) [34].

Системний підхід активно використовується у вітчизняних економічних дослідженнях, результатом чого стали підготовлені дисертаційні роботи в таких ключових напрямках, як:

- 1) банківська та страхова справа (М.М. Александрова [1], О.О. Резнікова [19], О.В. Козьменко [10], А.С. Коваль [9], А.В. Колдовський [11], І.І. Стрельченко [22]);
- 2) оподаткування та бюджет (М.О. Матухно [13], І.Г. Лук'яненко [12], А.О. Нікітішин [15], Р.Ю. Паславська [17], В.П. Синчак [21]);
- 3) облік і контроль (Н.Г. Виговська [4], І.К. Дрозд [5], В.В. Євдокимов [7], Л.М. Кіндрацька [8], О.М. Петрук [18]).

У той же час в галузі постконфліктного відновлення, що лише нещодавно почала привертати увагу вітчизняних вчених, такий підхід ще не набув значного поширення.

МЕТА ДОСЛІДЖЕННЯ

Метою дослідження є наукове обґрунтування застосування системного підходу до постконфліктного

Таблиця 1. Ключові завдання постконфліктного відновлення суспільства

№ з/п	Напрямок	Завдання
1.	Репатріація та переселення	- допомога з транспортуванням, пошуком рідних, психологічна підтримка; - вирішення майнових спорів, питань з тимчасовим житлом
2.	Безпека суспільства	- роззброєння, знешкодження мін; - реформа збройних сил, демобілізація; - моніторинг дотримання прав людини
3.	Відновлення інфраструктури	- водозабезпечення та водовідведення, електроенергія, опалення; - транспорт, житло, телекомунікації; - утилізація твердих відходів
4.	Продовольча безпека та відродження агросектору	- цільовий розподіл продовольства; - забезпечення насінням, сільськогосподарською технікою; - підтримка скотарства; - вирішення земельних питань
5.	Охорона здоров'я, освіта та соціальне забезпечення	- доступ до базових медичних послуг; - запуск освітніх послуг, перепідготовки; - виробництво товарів першої необхідності
6.	Врядування та громадське суспільство	- відновлення/реформа легітимних органів виконавчої та судової влади; - проведення виборів; - зміцнення неурядових організацій; - вирішення земельних питань
7.	Макроекономічна стабілізація	- стабілізація національної валюти; - відновлення фінансових інститутів; - полегшення боргового тягаря; - підтримка малого бізнесу

Джерело: узагальнено автором на основі [32, с. 19—20].

відновлення для вивчення його основних елементів та принципів.

ОСНОВНІ РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Слово "система" походить від давньогрецького *συστήμα*, що означає сполучення, організація, лад [6, с. 244]. У глумачному словнику української мови наведено 7 визначень терміну "система", зокрема як "сукупності яких-небудь елементів, одиниць, частин, об'єднаних за спільною ознакою, призначенням" [3, с. 1328]. Основоположниками теорії системи вважають А.А. Богданова та Л. фон Берталанфі, праці яких відіграли важливу роль у популяризації системного підходу для вивчення різних сфер людської діяльності [22, с. 24].

На думку О.Д. Шаропова, існують кілька підходів до розуміння системи: інженерний, конструкторський, науковий та теоретико-пізнавальний [24]. З огляду на велику кількість дефініцій цієї категорії, що зустрічаються в літературі, В.Н. Садовський виділив їх у три групи, відповідно до яких система визначається [20, с. 98]:

- 1) як деякі класи математичних моделей;
- 2) через терміни "елементи", "відношення", "зв'язки", "ціле", "єдність";
- 3) за допомогою термінів "вхід", "вихід", "переробка інформації", "управління".

З цієї позиції закордонні дослідники постконфліктне відновлення розуміють як складну систему, "яка забезпечує одночасні коротко-, середньо- і довгострокові заходи по запобіганню переростання зіткнень інтересів у військовий конфлікт, а також побудову і зміцнення сталого миру" [25, с. 5]. Схожий погляд висвітлено у публікації К. Конінга (Cedric de Coning) [30]. Основними вимірами такої системи, на думку Т. Муріті (Tim Murithi), є: безпека; політичні перетворення, державне управління; соціально-економічний розвиток; права людини, правосуддя; координація, менеджмент та мобілізація ресурсів [34, с. 8].

Таким чином, використання системного підходу продиктоване складністю взаємозв'язку між елементами постконфліктного відновлення, до числа яких відносять її мету і завдання, принципи, суб'єкти, об'єкти.

Метою постконфліктного відновлення, у найбільш загальному розумінні, є максимально ефективно подолання наслідків бойових дій у всіх сферах життя суспільства, попередження майбутніх конфліктів та створення умов для сталого розвитку. Конкретні завдання відновлення визначаються масштабістю втрат, фінан-

совим потенціалом держави та її донорів, іншими параметрами постконфліктної ситуації. В той же час узагальнення світового досвіду дало можливість виділити 7 основних напрямів завдань відновлення, кожен з яких відображає ключові аспекти суспільного життя (табл. 1). При цьому виконання окреслених завдань, може починатись як одночасно, так і базуватись на результатах заходів, проведених на попередніх етапах постконфліктного відновлення.

На думку М. Фішер, можна виділити такі етапи, як криза, посткризова ситуація (тобто до повного урегулювання конфлікту), ситуація після врегулювання, та стадія довгострокового відновлення, на кожному з яких змінюється пріоритетність та масштабність описаних заходів [31, с. 7]. Навіть під час військового конфлікту пропонується надавати доступ до питної води, продовольства та базових медичних послуг, адже кількість жертв голоду та епідемії може бути більшою за втрати серед мирного населення безпосередньо від бойових дій.

За іншим підходом розмежовують такі етапи: початковий (розробка програми реконструкції та розвитку), передбазовий (безпосереднє дослідження постраждалих території та корекція програми), базовий (відтворення на основній території основних систем життєзабезпечення), репатріаційний (повернення осіб, що вимушені були покинути регіон) та адаптаційний (закріплення репатріантів на місцях постійного проживання, відновлення соціально-економічної інфраструктури) [14, с. 14].

У той же час існує думка, що, на відміну від плану Маршалла, сучасні програми постконфліктного відновлення починають реалізовуватись до того, коли стане зрозумілим, яким буде остаточний результат війни [27, с. 185]. Саме тому висока ймовірність повторення бойових дій визначають неточність прогнозів щодо розвитку ситуації.

Успіх відновлювальних заходів може залежати і від дотримання певних принципів, на яких ґрунтується процес відновлення. На думку аналітиків Інституту миру США (United States Institute of Peace), такими є [33, с. 21]:

- місцева ініціатива, тобто сама нація, а не зовнішні донори, має визначити свої потреби та їх пріоритетність;
- примат політики, іншими слова політичне урегулювання конфлікту є основою для миру;
- легітимність, що проявляється у ступені сприйняття населенням країн свого уряду, інших країн та міжнародних організацій;

Таблиця 2. Принципи відновлення постконфліктних територій

№ з/п	Принцип	Характеристика
1	2	3
1	Урахування міжнародного досвіду	Із необхідністю відновлення територій, економіка й інфраструктура яких виявились зруйнованими в результаті військових конфліктів, зіткнулося багато держав, а саме: Грузія, Азербайджан, Балканські країни та ін. Використання міжнародного досвіду у сфері відновлення і розвитку зруйнованих територій – неодмінна умова постконфліктного програмування, у тому числі і в Україні. Разом із тим нормалізація життєдіяльності на відновлюваних територіях України має свої складнощі, відрізняється від багатьох аналогічних проблем у вищезазначених країнах, оскільки виходить далеко за межі вирішення лише матеріально-технічних і фінансових завдань. Потрібно буде реінтегрувати окуповані нині території та їх населення в політичне, економічне і культурне життя України, що пов'язано з низкою проблем
2	Розумна мінімізація витрат	Здійснення повномасштабної реабілітації постраждалих від військового конфлікту територій вимагає значних ресурсів. У порівняно невеликих державах обсяг необхідних для цього фінансових ресурсів може бути цілком зіставлений із масштабами економіки країни в цілому, тому мінімізація витрат є атрибутивним принципом державного постконфліктного програмування, до того ж неприпустимо, щоб економія на ресурсах перетворилась у основний принцип і домінувала над цільовими настановами територіальної реабілітації. Мінімізація витрат, яка призводить до погіршення якості робіт, і тим самим створює загрозу для безпеки населення, принципово неприйнятна
3	Єдність двох підходів: оновлення старого і створення нового	Будь-яке відновлення повинно поєднувати нове будівництво з реставрацією раніше побудованих об'єктів. Кількісне співвідношення цих двох форм реабілітації визначається низкою факторів: реальним станом інфраструктурних, виробничих і соціально-культурних об'єктів на постконфліктній території, цільовими настановами відновлення, ресурсними можливостями країни, тривалістю часу від зруйнування до початку реабілітаційних робіт. Навіть коли існує можливість реставрації старих об'єктів, нове будівництво з використанням прогресивних сучасних технологій нерідко є більш ефективним. Це стосується не тільки інформаційно-комунікаційних систем, відновлювати які на базі старих технологій є недоцільним, але й традиційних елементів інфраструктури, наприклад, доріг
4	Гнучкість територіального планування	Цей принцип слід розглядати як окремий випадок застосування попереднього принципу, проте він має самостійне значення. З одного боку, існують вагомні аргументи щодо відновлення доконфліктної мережі поселень. При цьому, по-перше, відпадає необхідність у додатковому містобудівному і ландшафтному плануванні; по-друге, забезпечується законне право кожного переселенця на повернення у власний будинок або у свій населений пункт. Право приватної власності переселенців на нерухомість належить до числа консервативних факторів системи розселення. З іншого боку, формування нової структури розселення надає додаткові можливості для реінтеграції постконфліктних і деокупованих територій у політико-економічну структуру країни, хоча за некоректності виконання може супроводжуватися обмеженням прав власності репатріантів і, крім того, потребує проведення великої попередньої роботи. Саме тому поєднання цих двох принципів убачається більш ефективним. Формування нової системи розселення необхідно аналізувати в ширшому контексті, ніж відновлення постконфліктного ареалу
5	Поетапність	Постконфліктне відновлення територій належить до великомасштабних проєктів, ефективна реалізація яких потребує обов'язкового поділу реабілітаційних робіт на чіткі стадії. Слід дотримуватись таких етапів, які є типовими для більшості постконфліктних територій незалежно від їх приналежності до країни
6	Перманентне вдосконалення програм відновлення та реабілітації територій	Усі сфери відновлення відчувають вплив фактора часу. До особливо швидких і радикальних змін схильні засоби комунікації і зв'язку, швидкість технологічного оновлення яких дуже висока. Суттєво змінюються технології і матеріали, які переважають у цивільному будівництві, енерго- і газопостачанні, а також у будівництві і реконструкції транспортної інфраструктури

Джерело: [14].

- єдність зусиль, що починається із координації дій та співробітництва;
- безпека як головна умова миру та розвитку;
- трансформація конфліктів з військової площини в інші, що досягається через обмеження причин та пом'якшення вже існуючих наслідків бойових дій;
- регіональна взаємодія, що передбачає заохочення до партнерства, як в державі, так і з сусідніми країнами та міжнародними організаціями за рахунок дипломатичних зусиль, спільного бачення розвитку регіону та співробітництва.

На думку П. Кольєра, традиційний підхід ґрунтується на пріоритеті політичної складової, короткостроковості присутності миротворчих сил та проведених виробів, що дасть змогу сформуувати новий легітимний та підзвітний уряд [28]. Критика таких засад базується на неефективності заходів, адже виведення миротворчого контингенту може стати початком нового конфлікту, проведені вибори не завжди консолідують суспільство та дають можливість отримати фаховий уряд. Акцент заходів має бути зміщено на забезпечення безпеки та економічного зростання. Головним джерелом зростання має стати будівельна галузь.

Більш розширений перелік принципів відновлення постконфліктних територій пропонують азербайджанські аналітики Н. Музаффарлі та Е. Ісмаїлов (табл. 2).

Вітчизняні вчені О.В. Балуєва, О.С. Келембет запропонували додати до числа цих принципів ще такі [2, с. 43]:

- послідовне планування поліцентричної функціональної структури;
- досягнення довгострокового ефекту шляхом реалізації короткострокових проєктів;
- інтеграційний підхід до відновлення умов життя в регіоні;
- принцип взаємодоповнення для уникнення протиріч у реабілітації деокупованих територій.

При цьому недостатньо зрозуміло є відмінність між останніми двома принципами, що відображають спільну ідею зближення інтересів. У підготовлену представництвом ООН в Україні, Групою Світового банку та Європейським Союзом звіт "Оцінка відновлення та розбудови миру аналіз впливу кризи та потреб на східній Україні" пропонуються інші принципи (табл. 3).

У той же час, на нашу думку, основними вихідними положеннями (принципами) постконфліктного відновлення також є:

- послідовна зміна пріоритетів (так першочерговим є забезпечення безпеки в регіоні, потім запуск економіки, налагодження системи державного управління, забезпечення верховенства права та особистого розвитку людини);
 - конкретність одержаних результатів протягом коротких проміжків часу та їх відповідність довгостроковій перспективі;
 - відкритість процесу як основи для підвищення зацікавленості міжнародних організацій та провідних країн.
- Такий плюралізм думок щодо виділення принципів постконфліктного відновлення пов'язаний із складністю

Таблиця 3. Основні принципи відновлення та розбудови миру на сході України

№ з/п	Принцип	Характеристика
1	Адресність	Для забезпечення безпосереднього впливу заходів з відновлення на тих, хто потребує їх найбільше, пропонується зосередитися на задоволенні потреб конкретних груп населення. До пріоритетних груп належать переміщені особи (в тому числі ті, хто вже повернувся або планує повернутися), приймаючі громади, молодь, жінки, учасники та колишні учасники бойових дій (та їхні рідні громади)
2	Координація та комунікація	Ефективна координація буде потрібною для забезпечення взаємодоповнюваності заходів, що реалізуються в різних секторах, та досягнення сукупного ефекту, необхідного для максимізації перспектив відновлення та розбудови миру. Чітка стратегія комунікації відіграватиме важливу роль у забезпеченні належного інформування зацікавлених осіб та в управлінні очікуваннями
3	Управління процесом відновлення	Те, яким чином здійснюватиметься управління процесом відновлення, матиме велике значення для розбудови миру. У зв'язку з цим, для розбудови довіри та забезпечення реагування на місцеві потреби й пріоритети стане важливим забезпечення широкої участі зацікавлених осіб у визначенні колективних пріоритетів поруч із розширенням можливостей місцевих громад та місцевої влади в рамках децентралізованих процесів ухвалення рішень
4	Механізми реалізації	Відновлення відкриває можливості не лише для ліквідації шкоди, заподіяної конфліктом, але й для визначення напрямів поліпшення ситуації в різних секторах для зміцнення економічного добробуту й згуртованості суспільства, підвищення якості надання послуг, а також усунення обмежень і викликів, які існували до конфлікту. Крім того, з огляду на потребу в гнучкості, чутливості та оперативності для досягнення результатів у найближчій перспективі, слід розглянути можливість застосування альтернативних механізмів реалізації заходів, у тому числі, неурядових
5	Формування сприятливих рамок державної політики для відновлення	Визначення рамок державної політики для відновлення відіграватиме критично важливу роль у забезпеченні ефективності та результативності впровадження заходів. Для цього необхідно буде забезпечити консенсус навколо ключових наскрізних принципів багатосекторної відбудови (субсидіарності та локалізації реалізації заходів; сприяння відновленню приватного сектору з боку державного сектору; відновлення стійкої життєдіяльності; незалежний нагляд і прозорість; ефективне управління очікуваннями громадськості та робота зі скаргами)

Джерело: [16, с. 26].

взаємодії між його ключовими суб'єктами, до числа яких можна віднести:

- 1) міжнародні організації;
- 2) урядові організації іноземних країн, які окрім опосередкованої участі в процесах розбудови миру (через міжнародні організації), безпосередньо надають підтримку постраждалим регіонам;
- 3) органи державної влади та місцевого самоврядування;
- 4) інститути громадянського суспільства;
- 4) великі бізнес-структури;
- 5) середній та малий бізнес.

У рамках спільного проекту Асоціації армії США та Центру стратегічних та міжнародних досліджень (Center for Strategic and International Studies) було запропоновано виділення чотирьох напрямів післявоєнної реконструкції, що визначають основні об'єкти постконфліктного відновлення (табл. 4).

У той же час таке розмежування має дискусійний характер. Наприклад, в соціально-економічному блоці виділяються задачі для двох напрямів (соціальному і економічному), при чому окремі з них дуже тісно пов'язані з іншими сферами (табл. 5). Наприклад, регламентація підприємницької діяльності з державним управлінням, проблема біженців витікає із неможливості забезпечення громадської безпеки, пенсійне забезпечення, як відомо, пов'язано з економічними можливостями держави та ін. Саме тому більш доцільнішим є виділення окремо економічної та соціальної складових, та

об'єднання разом сфери правосуддя, примирення і державного управління.

На нашу думку, об'єктами постконфліктного відновлення можна вважати безпеку і оборону, політичну і правову систему, економіку та соціальну сферу (рис. 1), оскільки таке розмежування викликано причинами та наслідками бойових дій, які ми розглядали в попередніх роботах.

При цьому, на думку Т. Вейсса (Thomas G. Weiss), пріоритетним з точки зору міжнародних донорів є фінансування саме оборонної сфери, у зв'язку з чим недостатня увага приділяється іншим сферам, зокрема економічній [36, с. 91], що зумовлює важливість поступового вирівнювання таких дисбалансів.

Щодо ситуації в Україні, то міжнародними експертами запропоновано виділення трьох стратегічних компонентів відновлення та розбудови миру, оминаючи при цьому політичну та правову систему:

- відновлення ключових об'єктів інфраструктури та соціальних послуг;
- заохочення економічного відновлення;
- зміцнення соціальної стійкості, розбудова миру та громадської безпеки [16, с. 25].

Узагальнивши вищевикладене, постконфліктне відновлення як систему можна відобразити так (рис. 2).

Механізм дії системи полягає у тому, що розвиток зовнішнього середовища зумовлює появу зіткнень інтересів, і, як результат, бойових дій, подолання наслідків яких визначають мету постконфліктного відновлення та

Таблиця 4. Об'єкти постконфліктного відновлення

№ з/п	Об'єкт	Характеристика
1	Безпека	Стосується всіх аспектів безпеки суспільства, в тому числі через розвиток легітимних та стабільно функціонуючих інститутів. Найбільш важливим є попередження насильства та відновлення територіальної цілісності
2	Правосуддя і примирення	Необхідним є забезпечення функціонування неупередженої і підзвітної правової системи та боротьби з минулими зловживаннями шляхом законотворчої діяльності, ефективної роботи правоохоронних органів, публічності судових процесів, існування механізму розгляду скарг щодо конфлікту та урегулювання спорів
3	Соціально-економічний добробут	Стосується забезпечення основних соціальних та економічних потреб, зокрема у невідкладній медичній допомозі, наданні продовольства, інших видів соціального захисту, забезпечення роботою та ін.
4	Державне управління та партнерство	Передбачається створення чи відновлення роботи органів представницької влади, зміцнення системи управління державним сектором, забезпечення активної та відкритої участі громадян напряму чи опосередковано через неурядові організації у розробці політики відновлення

Джерело: побудовано на основі [35, с. 3].

Таблиця 5. Задачі для відновлення соціально-економічного добробуту

Соціальний добробут	Економічний добробут
1) біженці та внутрішньо переміщені особи (ВПО), що включає заходи з попередження переселення, розміщення біженців та ВПО, створення органів у справах біженців; 2) продовольча безпека, яка передбачає направлення в постраждалі регіони невідкладної допомоги, розвиток сільського господарства; 3) охорона здоров'я, що включає необхідність забезпечення питною водою, управління відходами, попередження епідемій, санітарно-профілактичні заходи; 4) будівництво укриттів та тимчасового житла, вирішення майнових спорів; 5) система освіти, що забезпечить розвиток людських ресурсів, перепідготовку спеціалістів, ліквідацію безграмотності; 6) пенсійне забезпечення та соціальний захист	1) стратегічне планування, одержання та використання міжнародної фінансової допомоги; 2) відновлення інфраструктури, що включає енергетику, транспорт, телекомунікації та інформаційні технології; 3) створення робочих місць через громадські роботи та самозайнятість; 4) формування ринкових механізмів перерозподілу ресурсів; 5) регламентація бізнесу, прав власності та трудових відносин; 6) міжнародна торгівля; 7) інвестиції з приватного та публічного сектору, державна фінансова підтримка; 8) банківська справа та фінанси (центральный банк, банківський нагляд та регулювання, ринки капіталу)

Джерело: побудовано на основі [35, с. 3].

деталізуються у завданнях. Для вирішення цих завдань суб'єкти відновлення, відповідно до рівня своїх можливостей та зацікавленості реалізують комплекс заходів, дотримуючись при цьому низки принципів, що були описані нами раніше. Такий вплив суб'єктів на об'єкт дає певні результати такі, як роззброєння, забезпечення базових людських потреб, проведення виборів, запуск нових підприємств, стабілізація національної грошової одиниці тощо. В свою чергу, трансформується зовнішнє середовище, формуючи нові задачі, наприклад, створення нових місць для демобілізованих осіб, підвищення ефективності розподілу продовольства, формування нового політичного курсу, активізація міжнародного співробітництва у сфері торгівлі та фінансів.

У цілому, відповідно до існуючої класифікації систем [24, с. 20], постконфліктне відновлення можна визначити як відкриту (активно взаємодіє із зовнішнім середовищем), динамічну (змінює свій стан), стохастичну (результати не можуть бути точно визначені), велику (з огляду на масштаби) та складну (виходячи із взаємозв'язків між елементами) систему, елементами якої є суб'єкти, об'єкти, мета і завдання та принципи.

ВИСНОВКИ

Зміст постконфліктного відновлення полягає у складній системі взаємозв'язку його суб'єктів та об'єктів, що ґрунтуються на певних принципах, та спрямованій на досягнення конкретних цілей в зовнішньому середовищі. Такий підхід передбачає конкретизацію елементів такої системи та оптимізацію взаємодії між ними, що забезпечить більш ефективне її функціонування.

Рис. 1. Об'єкти постконфліктного відновлення

Наступним кроком до вирішення існуючих проблем подолання наслідків бойових дій та їх попередження є розгляд механізму відродження економіки як ключового об'єкта такої системи.

Література:

- Александрова М.М. Розвиток системи страхування сільськогосподарських культур: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / М.М. Александрова; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки". — К., 2011. — 20 с.
- Балуєва О.В. Методичні принципи відновлення деокупованих територій [Електронний ресурс] / О.В. Балуєва, О.С. Келембет // Причорноморські економічні студії. — 2016. — Вип. 8. — С. 41—44. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bse_2016_8_10
- Великий тлумачний словник сучасної української мови: 250000 / Уклад. та голов. ред. В.Т. Бусел. — К.; Перун, 2005. — 1728 с.
- Виговська Н.Г. Розвиток системи фінансового контролю в Україні: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.08 / Н.Г. Виговська; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки". — К., 2010. — 36 с.
- Дрозд І.К. Система фінансово-економічного контролю в Україні: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.06.04 / І.К. Дрозд; Київ. нац. ун-т ім. Т.Шевченка. — К., 2006. — 33 с.
- Етимологічний словник української мови: У 7 т. [Електронний ресурс] / Уклад.: Р.В. Болдирев та ін. — К.: Наукова думка, 2006. — 704 с. — Режим доступу: http://litopys.org.ua/djvu/etymolog_slovnuk_tom5.djvu
- Євдокимов В.В. Концепція інтегрованої системи бухгалтерського обліку: теорія, методологія, організація: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.00.09 / В.В. Євдокимов; Житомирський державний технологічний університет. — Житомир, 2011. — 37 с.
- Кіндрацька Л.М. Система бухгалтерського обліку в комерційних банках: методологія та практика: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.06.04 / Л.М. Кіндрацька; Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2002. — 32 с.
- Коваль Л.С. Система контролю в управлінні діяльністю комерційних банків: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.06.02 / Л.С. Коваль; Київ. держ. торг.-екоп. ун-т. — К., 1998. — 19 с.
- Козьменко О.В. Система страхування екологічних і катастрофічних ризиків: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.08.01 / О.В. Козьменко; Сум. держ. ун-т. — Суми, 1998. — 20 с.
- Колдовський А.В. Система валютного регулювання в контексті фінансової нестабільності економіки: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / А.В. Колдовський; УАБС НБУ. — Суми, 2013. — 20 с.
- Лук'яненко І.Г. Системне моделювання механізму бюджетного регулювання: автореф. дис. ... д-ра екон. наук: 08.03.02 / І.Г. Лук'яненко; Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2005. — 34 с.

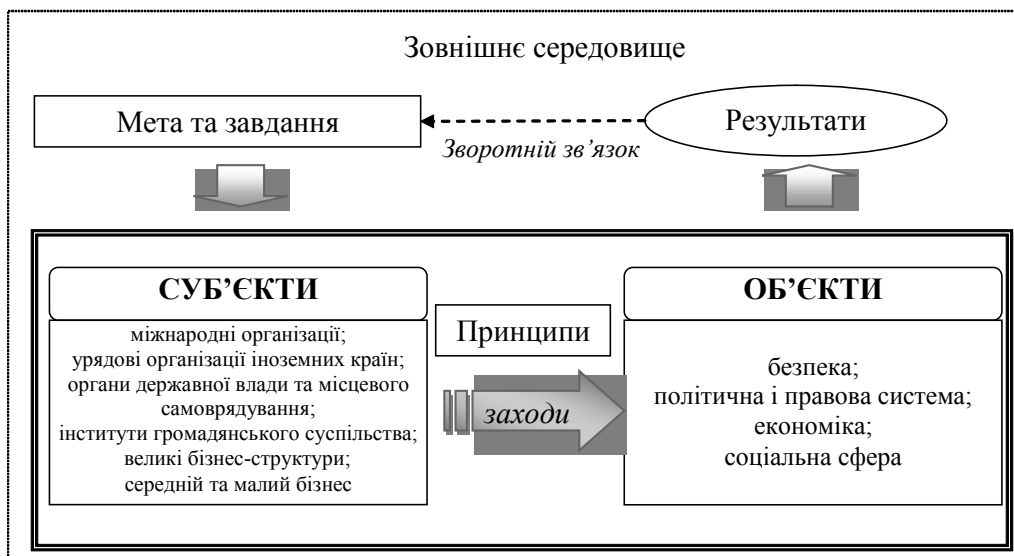

Рис. 2. Постконфліктне відновлення як система

13. Матухно М.О. Система адміністрування ПДВ в Україні: стан та перспективи розвитку: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.11 / М.О. Матухно; Нац. ун-т держ. податк. служби України. — Ірпінь, 2015. — 20 с.
14. Музаффарли Н. К вопросу о восстановлении постконфликтных территорий / Н. Музаффарли, Э. Исмаилов // Кавказ и Глобализация. — 2009. — № 3 (2—3). — С. 7—28.
15. Нікітішин А.О. Система оподаткування доходів фізичних осіб: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / А.О. Нікітішин; Наук.-дослід. фінанс. ін-т при М-ві фінансів України. — К., 2009. — 20 с.
16. Оцінка відновлення та розбудови миру: аналіз впливу кризи та потреб на Східній Україні. Частина I. Зведений звіт [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.un.org.ua/images/RPA_V1_Ukr.pdf
17. Паславська Р.Ю. Система адміністрування податків в Україні: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.08 / Р.Ю. Паславська; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. — Львів, 2014. — 20 с.
18. Петрук О.М. Розвиток національної системи бухгалтерського обліку в Україні: стратегія, гармонізація, регламентація: автореф. дис. ... д-ра екон. Наук: 08.06.04 / О.М. Петрук; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. — К., 2006. — 33 с.
19. Резнікова О.О. Система валютного регулювання в Україні на сучасному етапі: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.04.01 / О.О. Резнікова; Наук.-дослід. фінанс. ін-т при М-ві фінансів України. — К., 2001. — 18 с.
20. Садовский В.Н. Основания общей теории систем: логико-методологический анализ / В.Н. Садовский. — М.: Наука, 1974. — 279 с.
21. Синчак В.П. Система оподаткування у сільському господарстві України: теорія, методологія та практика: автореф. дис. ... д-ра екон. наук 08.00.08 / В.П. Синчак; Нац. наук. центр "Ін-т аграр. економіки". — К., 2009. — 37 с.
22. Стрельченко І.І. Система моделей динаміки валютних курсів на основі інтегральних рівнянь: автореф. дис. ... канд. екон. наук: 08.00.11 / І.І. Стрельченко; Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. — К., 2009. — 19 с.
23. Сурмин Ю.П. Теория систем и системный анализ: учеб. пособие / Ю.П. Сурмин. — К.: МАУП, 2003. — 368 с.
24. Шарапов О.Д. Системный анализ: навч.-метод. посібник для самот. вивч. дисц. / Шарапов О.Д., Дербенцев В.Д., Семьонов Д.Е. — К.: КНЕУ, 2003. — 154 с.
25. African Post-conflict reconstruction policy Framework [Електронний ресурс] / NEPAD. — Режим доступу: <http://www.chs.ubc.ca/archives/files/African%20Post-Conflict%20Reconstrution%20Policy%20Framework.pdf>
26. Bello W. The Rise of the Relief-and-Reconstruction Complex [Електронний ресурс] / Walden Bello // Journal of International Affairs. — Режим доступу: <https://ic.ucsc.edu/~rlipsch/pol160A/Bello.pdf>
27. Chesterman S. You, the People: The United Nations, Transitional Administration, and State-Building / Simon Chesterman. — Oxford: Oxford University Press, 2004. — 265 p.
28. Collier P. New rules for rebuilding a broken nation [Електронний ресурс] / Paul Collier. — Режим доступу: https://www.ted.com/talks/paul_collier_s_new_rules_for_rebuilding_a_broken_nation
29. Collier P. Resource Rents, Governance, and Conflict [Електронний ресурс] / Paul Collier, Anke Hoeffler // Journal of Conflict Resolution. — Режим доступу: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0022002705277551>
30. Coning C. The Coherence Dilemma in Peacebuilding and Post-Conflict Reconstruction Systems [Електронний ресурс] / Cedric De Coning // African Journal on Conflict Resolution. — Режим доступу: <http://www.accord.org.za/ajcr-issues/the-coherence-dilemma-in-peacebuilding-and-post-conflict-reconstruction-systems/>
31. Fischer M. Recovering from Violent Conflict: Regeneration and (Re-) Integration as Elements of Peacebuilding [Електронний ресурс] / Martina Fischer. — Режим доступу: http://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Handbook/Articles/fischer_handbook.pdf
32. Forman S. Recovering from conflict: strategy for an international response [Електронний ресурс] / S. Forman, S. Patrick, D. Salomons. — Режим доступу: http://www.nyu.edu/pages/cic/publications/pay4esnt/publ_pay4esnt.html
33. Guiding Principles for Stabilization and Reconstruction [Електронний ресурс] / United States Institute of Peace. — Режим доступу: http://www.usip.org/sites/default/files/guiding_principles_full.pdf
34. Murithi T. Towards a Symbiotic Partnership: The UN Peacebuilding Commission and The Evolving African Union/NEPAD Post-Conflict Reconstruction Framework [Електронний ресурс] / Tim Murithi. — Режим доступу: <https://www.unitar.org/ny/sites/unitar.org/ny/files/PBC%20AU%20Edited%20Final%20Version.pdf>
35. Post-Conflict Reconstruction Task Force Framework. [Електронний ресурс] / Center for Strategic and International Studies and the Association of the United States Army. — Режим доступу: http://peacebuildingcentre.com/pbc_documents/post-conflict_reconstruction_task_force-framework.pdf
36. Weiss T. Military-Civilian Interactions: Intervening in Humanitarian Crises [Електронний ресурс] / Thomas

G. Weiss. — Режим доступу: <http://web.stanford.edu/~sstedman/2006.readings/milcivinteractions.pdf>

References:

1. Aleksandrova, M.M. (2011), "Development of crop insurance system", Ph.D. Thesis, Money, finance and credit, NSC "Institute of agrarian economy", Kyiv, Ukraine.
2. Baluyeva, O.V. (2016), "Methodical principles of recovery of the deoccupied territories" Prychornomorski ekonomichni studiyi, vol. 8, pp. 41—44, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/bse_2016_8_10
3. Busel, V.T. (2005), Velykyi tлумachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy [Great Dictionary of Modern Ukrainian language], Perun, Kyiv, Ukraine.
4. Vygovska, N.G. (2010), "The development of financial control in Ukraine", D.Sc. Thesis, Money, finance and credit, NSC "Institute of agrarian economy", Kyiv, Ukraine.
5. Drozd, I.K. (2006), "The system of financial and economic control in Ukraine", D.Sc. Thesis, Accounting, analysis and auditing, Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine.
6. Boldyrev, R.V. (2006), Etymolohichnyy slovnyk ukrayins'koyi movy [Etymological dictionary of Ukrainian language], Naukova dumka, Kyiv, Ukraine, available at: http://litopys.org.ua/djvu/etymolog_slovnyk_tom5.djvu
7. Evdokimov, V.V. (2011), "The concept of an integrated accounting system: theory, methodology, organization", D.Sc. Thesis, Accounting, analysis and auditing, Zhytomyr State Technological University, Zhytomyr, Ukraine.
8. Kindratska, L.M. (2002), "The accounting system at commercial banks: methodology and practice", D.Sc. Thesis, Accounting, analysis and auditing, Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.
9. Koval, L.S. (1998), "Control System in Management of Commercial Banks activity", Ph.D. Thesis, Enterprise, management, marketing, Kyiv state university of trade and economics, Kyiv, Ukraine
10. Kozmenko, O.V. (1998), "The system of ecological and catastrophic risks insurance", Ph.D. Thesis, The economics of nature use and surroundings preservation, Sumy state university, Sumy, Ukraine
11. Koldovskiy, A.V. (2013), "The system of currency regulation in the context of the financial instability of the economy", Ph.D. Thesis, Money, finance and credit, UAB NBU, Sumy, Ukraine.
12. Lukyanenko, I.G. (2005), "Systematic modelling of the budget regulation mechanism", D.Sc. Thesis, Economic-mathematical modelling, Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.
13. Matukhno, M.O. (2015), "The administration system of value-added tax (VAT) in Ukraine: status and prospects of development", Ph.D. Thesis, Money, finance and credit, National State Tax Service University of Ukraine, Irpin, Ukraine.
14. Muzaffarli, N. and Ismailov, E. (2009), "On the issue of restoring post-conflict territories", Kavkaz i Globalizatsiya, vol. 3 (2—3), pp. 7—28.
15. Nikitishyn, A.O. (2009), "The system of personal income taxation", Ph.D. Thesis, Money, finance and credit, Institute for financial research, Ministry of Finance of Ukraine, Kyiv, Ukraine.
16. World Bank (2015), Recovery and peace buiding assessment: analysis of crisis impacts and needs in Eastern Ukraine. Part 1. Synthesis report, available at: http://www.un.org.ua/images/RPA_V1_Ukr.pdf
17. Paslavska, R.Y. (2014), "The tax administration system in Ukraine", Ph.D. Thesis, Money, finance and credit, Lviv national university of Ivan Franko, Lviv, Ukraine.
18. Petruk, O.M. (2006), "Development of national accounting system in Ukraine: strategy, harmonization, regulation", D.Sc. Thesis, Accounting, analysis and auditing, Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine.
19. Reznikova, O.O. (2001), "System of currency regulation in Ukraine at the present stage", Ph.D. Thesis,

Finance, money turnover and credit, Institute for financial research, Ministry of Finance of Ukraine, Kyiv, Ukraine.

20. Sadovskiy, V.N. (1974), Osnovaniya obshchey teorii sistem: logiko-metodologicheskii analiz [Foundations of the general theory of systems: logical-methodological analysis], Nauka, Moscow, USSR.
21. Synchak, V.P. (2009), "System of taxation in agriculture of Ukraine: theory, methodology and practice", D.Sc. Thesis, Money, finance and credit, NSC "Institute of agrarian economy", Kyiv, Ukraine.
22. Strelchenko, I.I. (2009), "System of models on the basis of integral equations in dynamic exchange rates research", Ph.D. Thesis, Mathematical methods, models and information technologies in economy, Kyiv National Economic University, Kyiv, Ukraine
23. Surmyn, Y.P. (2003), Teoryya system y systemnyy analiz [Systems theory and systems analysis], MAUP, Kyiv, Ukraine.
24. Sharapov, O. D. Derbentsev, V. D. and Semonov, D. Y. (2003), Systemnyy analiz [Systems analysis], KNEU, Kyiv, Ukraine.
25. NEPAD (2005), African Post-conflict reconstruction policy Framework, available at: <http://www.chs.ubc.ca/archives/files/African%20Post-Conflict%20Reconstruction%20Policy%20Framework.pdf>
26. Bello, W. (2006), The Rise of the Relief-and-Reconstruction Complex, Journal of International Affairs, available at: <https://ic.ucsc.edu/~rlipsch/pol160A/Bello.pdf>
27. Chesterman, S. (2004), You, the People: The United Nations, Transitional Administration, and State-Building, Oxford University Press, Oxford, UK.
28. Collier, P. (2009), New rules for rebuilding a broken nation, available at: https://www.ted.com/talks/paul_collier_s_new_rules_for_rebuilding_a_broken_nation
29. Collier, P. & Hoeffler, A. (2005), Resource Rents, Governance, and Conflict, Journal of Conflict Resolution, available at: <http://journals.sagepub.com/doi/pdf/10.1177/0022002705277551>
30. Coning, C. (2008), The Coherence Dilemma in Peacebuilding and Post-Conflict Reconstruction Systems, African Journal on Conflict Resolution, available at: <http://www.accord.org.za/ajcr-issues/the-coherence-dilemma-in-peacebuilding-and-post-conflict-reconstruction-systems/>
31. Fischer, M. (2004), Recovering from Violent Conflict: Regeneration and (Re-)Integration as Elements of Peacebuilding, available at: http://www.berghof-foundation.org/fileadmin/redaktion/Publications/Handbook/Articles/fischer_handbook.pdf
32. Forman, S. Patrick, S. Salomons, D. (2000), Recovering from conflict: strategy for an international response, Center on International Cooperation, available at: http://www.nyu.edu/pages/cic/publications/pay4essnt/publ_pay4essnt.html
33. United States Institute of Peace (2009), Guiding Principles for Stabilization and Reconstruction, available at: http://www.usip.org/sites/default/files/guiding_principles_full.pdf
34. Murithi, T. (2006), Towards a Symbiotic Partnership: The UN Peacebuilding Commission and The Evolving African Union/NEPAD Post-Conflict Reconstruction Framework, available at: <https://www.unitar.org/ny/sites/unitar.org.ny/files/PBC%20AU%20Edited%20Final%20Version.pdf>
35. Center for Strategic and International Studies and the Association of the United States Army (2002), Post-Conflict Reconstruction Task Force Framework, available at: http://peacebuildingcentre.com/pbc_documents/post-conflict_reconstruction_task_force-framework.pdf
36. Weiss, T. (1999), Military-Civilian Interactions: Intervening in Humanitarian Crises, available at: <http://web.stanford.edu/~sstedman/2006.readings/milcivinteractions.pdf>

Стаття надійшла до редакції 18.04.2017 р.